

НЕ ЧІТКО ПОКИ ЩО ПРОГЛЯДАЄТЬСЯ ПРИСУТНІСТЬ УКРАЇНИ НА ІРАНЬСЬКОМУ РИНКУ ЗЕРНА Й РОСЛИННОЇ ОЛІЇ

Хоча ця обов'язкова ісламська країна імпортує багатомільйонні обсяги кукурудзи, сої і ячменю з інших регіонів світу

В.ВЛАСОВ,
доктор сільськогосподарських наук, доктор економічних наук
Г.ТКАЧ,
науковий співробітник
Національний науковий центр
"Інститут аграрної економіки НААНУ"
(м. Київ)

Іран - країна з багатовіковою історією, яка завдяки політиці західних держав, котрі звинувачують країну в намаганні створити власну ядерну зброю, нині перетворилася в міжнародного "ізгоя". Передусім, через уведення численних ембарго на торгівлю. Утім, ці заборони практично не стосуються торгівлі аграрною продукцією.

Територія країни простягнулася від Пакистану та Афганістану - на сході, Туреччини та Іраку - на заході, Вірменії, Азербайджану й Туркменістану - на півночі й Перської затоки - на півдні. При загальному земельному масиві понад 162 млн. га, що більше ніж удвічі теренів України, Іран має тільки 49 млн. га сільськогосподарських угідь. Тобто, на 7,7 млн. га більше, ніж володіє ними наша держава. Розораність території становить лише 10,7 %, а площі орних земель - 17,5 млн. га, або 1,2 % світових.

У країні, чисельність населення якої перевищує 75 млн. осіб, що від початку нинішнього століття зросло на 15,7 %, працездатний сільський люд нараховує 6,56 млн. осіб, або 8,7 % усіх жителів. Тобто, кожен селянин за рахунок власного виробництва задовольняє потреби ще 10 осіб проти 5 середньосвітових. При цьому на одного працездатного аграрія в Ірані припадає 2,67 га орних земель на протипагу 1,06 га середньосвітового показнику.

Зростання загальної площі зернових (від 7 до 9,3 млн. га) за 2000-2012 роки відбулося в основному за рахунок збільшення масивів під пшеницею - на 1,9 млн. га та ячменем - майже на 0,5 млн. Водночас, практично на одному рівні збереглися посіви кукурудзи, сої, проса та соняшнику, зменшилися площі під рисом (- 54,3 тис. га) і розпочато з 2003 року вирощування ріпаку, масиви якого в 2012 році становили 170 тис. га (табл. 1). Згортання посівів рису пов'язане з нестачею водних ресурсів.

Отже, протягом згаданого періоду понад 70 % загальної площі зернових і білково-олійних культур займає пшениця і лише 3,2 % - білково-

олійні культури. Наочно динаміку зміни масивів під ними показано на рис. 1.

Останні 12 років для Ірану є позитивними стосовно зростання середньої врожайності. Так, збори пшениці вирости майже на 4 ц/га, кукурудзи та ячменю - на 6, рису - 13,1, проса - 0,9, соняшнику - 5, ріпаку - 4,3 і сої - на 9,2 ц/га (табл. 2). Динаміку змін середніх намототів можна бачити на рис. 2.

Слід зауважити, що найбільш сприятливими для зборів пшениці були 2006 рік (23,65 ц/га), кукурудзи - 2010-й (89,3), ячменю - 2010-й (22,6), проса - 2011-й (9,17), рису - 2010-й (53,46), соняшнику - 2010-й (11,28), ріпаку - 2010-й (21,25) і сої - 2009 рік (24,68 ц/га).

Хоча за рівнем урожайності як зернових у цілому, так і фуражних культур Іран поступається середньосвітовим показникам. У 2000 році - на 12,29 і 8,56 ц/га, а в подальшому - відповідно на 13,94 і 10,95 ц/га. Тобто, різниця збільшилася.

Таблиця 1. Зміни збиральних площ зернових і білково-олійних культур, тис. га

Культури	2000 р.		2005 р.		2012 р.		2012 р. до 2000 р. ±
	площа	%	площа	%	площа	%	
Пшениця	5100,7	70,9	6950,7	70,5	7000,0	72,3	+1899,3
Кукурудза	181,6	2,5	276,3	2,8	180,0	1,8	- 1,6
Ячмінь	1194,5	16,6	1659,2	16,8	1680,0	17,4	+485,5
Просо	11,0	0,15	13,0	0,13	11,0	0,11	0
Рис	534,3	7,4	628,1	6,4	480,0	4,9	- 54,3
Зернові разом	7022,1	97,6	9527,3	96,7	9351,8	96,7	+2328,9
у т.ч. фуражні	1387,1	19,3	1948,4	19,8	1871,0	19,3	+483,9
Соняшник	78,0	1,08	79,0	0,8	70,0	0,7	- 8,0
Ріпак			161,0	1,6	170,0	1,7	+ 170,0
Соя	90,0	1,25	82,2	0,8	80,0	0,8	- 10,0
Білково-олійні, разом	168,0	2,33	322,2	3,2	320,0	3,2	+152,0
Усього	7190,1	100,0	9849,5	100,0	9671,8	100,0	+2481,7

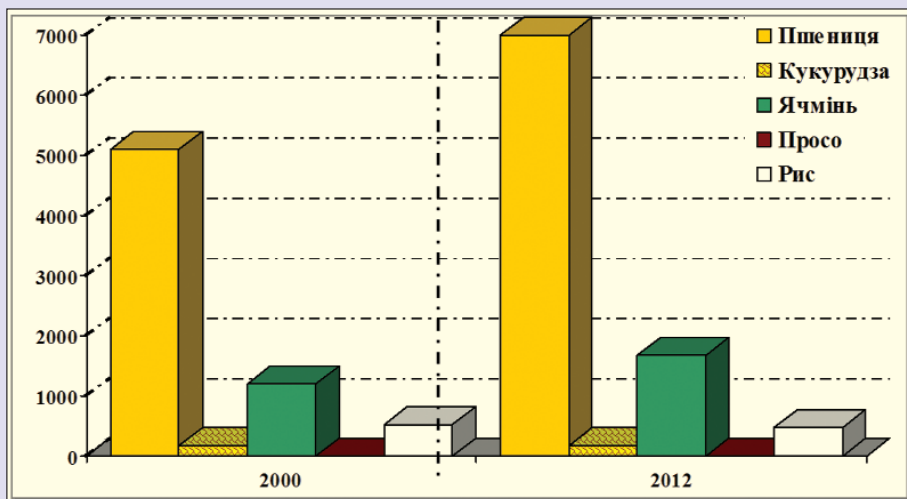

Рис. 1. Зміна площі зернових культур, тис. га

9 тижню нагайність...

Слід зазначити, що для країни характерні непогані погодні умови, ефективні заходи уряду щодо підтримки аграріїв шляхом державної закупівлі зерна за гарантованими цінами, субсидування споживчих цін на хліб (держсубсидії становлять 1 млрд дол. США на рік). На жаль, стимулювання товаровиробників збіжжя водночас підштовхує до контрабанди борошна в сусідні країни, де воно набагато дорожче. Щороку в такий спосіб вивозиться до 3 млн. тонн помелу.

Підтримка аграріїв зумовила й зміни площ окремих культур та їх урожайності, що позначилося на обсягах виробництва зернових і зернобобових культур (табл. 3). **Загальне вирощування їх в Ірані у цілому зросло на 8,4 млн. тонн, з яких лівова частка (+5,7 млн.) припадає на пшеницю.**

Варто підкреслити, що в країні помітно поліпшилися показники виробництва на одну особу пшениці - з 123,8 (2000-й) до 182,5 кг (2012-й), а зернових разом - відповідно з 197,0 до 275,5 кг. А ось у світі вирощування основної продовольчої культури на одну людину не змінилося - 95,6 кг, а зернових разом зросло лише на +24,6 кг - з 336,5 до 361,1 кг.

Нарощування валу зібраного зерна зумовило й поживлення діяльності Ірану на міжнародному ринку. Якщо в 2009 році країна експортувала лише 128 тонн пшениці, то в 2012-му обсяги вивезення піднялися до 45,9 тис. тонн, або в 358 разів. Інші культури Іран майже не експортує, але істотно збільшив продаж пшеничного борошна - з 3,2 до 72,3 тис. тонн, або в 22,5 раза (табл. 4).

Цікаво й те, що, вирощуючи понад 3 млн. тонн ячменю, Іран не тільки повністю використовує врожай для внутрішніх потреб, а й закуповує значні обсяги в інших країнах (табл. 4). В окремі роки країна стає імпортозалежною, коли ввезення перевищує 30 % обсягів внутрішнього виробництва. Приміром, у 2000 році вони становили 61,9 %, 2001-му - 38,8, 2005-му - 38,3 і 2008-му - 66,8 %.

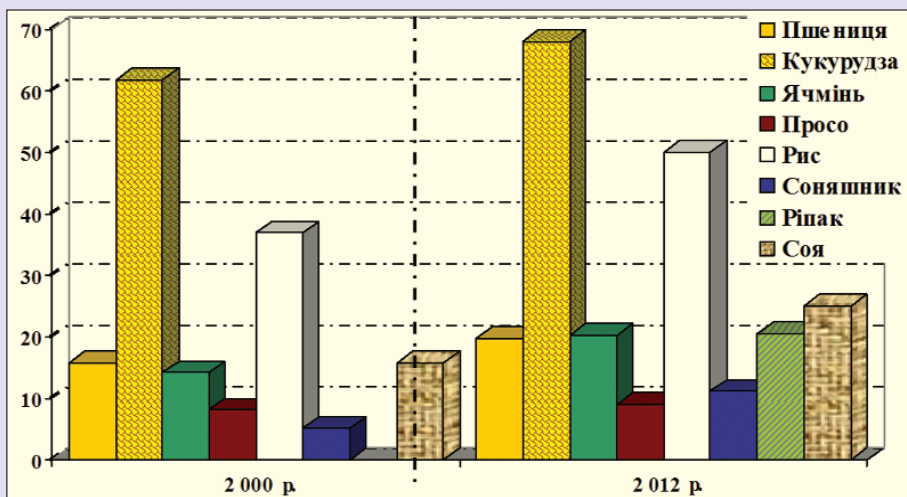

Рис. 2. Зміна врожайності зернових і білково-олійних культур, ц/га

Рис. 3. Торгівля аграрною продукцією, млн. дол. США

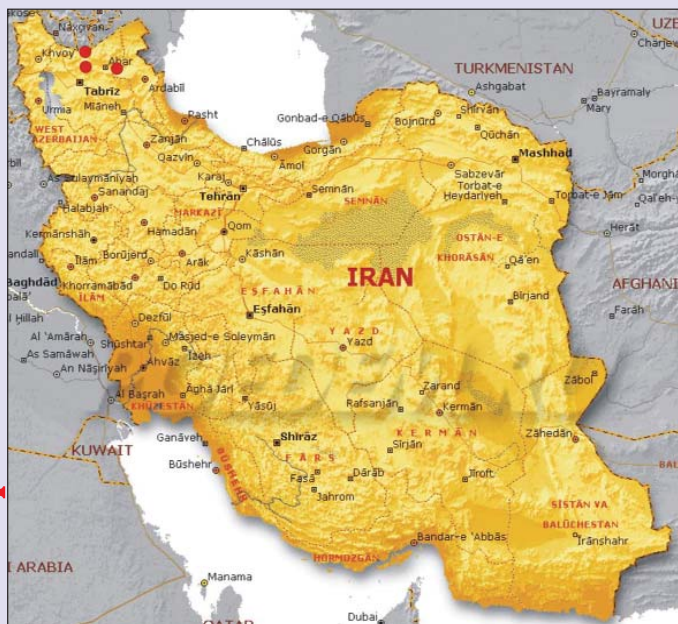
Таблиця 2. Зміни врожайності, ц/га

Культури	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2012 р.	2012 р. до 2000 р. ±
Пшениця	15,86	20,59	19,19	19,71	+ 3,85
Кукурудза	61,66	72,22	89,30	67,94	+ 6,28
Ячмінь	14,12	17,22	22,60	20,24	+ 6,12
Просо	8,18	7,69	8,08	9,09	+ 0,91
Рис	36,90	43,57	53,46	50,00	+ 13,10
Зернові разом	18,33	22,99	23,58	22,28	+ 3,95
у т.ч. фуражні	20,29	24,95	31,23	24,76	+ 4,47
Соя	15,78	24,07	21,39	25,00	+ 9,22
Ріпак	5,13	5,37	11,28	11,14	+ 6,01
Сояшник	5,13	5,37	11,28	11,14	+ 6,01
Ріпак		19,57	21,25	20,59	+ 4,67*

* 2012 р. до 2003-го

Більше того, Іран імпортує значні обсяги інших культур, будучи імпортозалежним стосовно кукурудзи (майже всі роки завезення переважає внутрішнє виробництво) та сої - імпорт у багато разів перевищує власне вирощування. За останні роки країна також істотно збільшила завезення сояшнику, довівши його до 2-3 десятків тисяч тонн. **У цілому ж, можна зазначити, що Іран залишається імпортозалежною країною щодо зерна. Окрім того, він переживає значні труднощі щодо самозабезпечення рослинною олією. Тож щороку доводиться завозити її від 60 до 300 тис. тонн (рис. 3).**

Основними торговельними партнерами Ірану, які імпортують пшеничне борошно, виступають Ірак та Ар-

гентина, а також колишні середньоазіатські республіки СРСР. А пшеницю найбільше закупляють ОАЕ, Оман, Індія, Бангладеш та Азербайджан. До слова, імпорт Ірану достатньо диверсифікований. Так, кукурудзу він у 2010 році завозив з понад 20-ти країн світу, хоча основні обсяги зі Швейцарії - 1,3 млн. тонн, ОАЕ - 1 млн, Великої Британії - 0,5 млн., Аргентини та Австрії - понад 0,1 млн. тонн.

У свою чергу, основними постачальниками до країни пшениці в 2010-му були ОАЕ - 490 тис. тонн, Казахстан - 208 тис., Нідерланди - 186 тис., Росія - 160 тис. та Узбекистан - 100 тис. тонн. На жаль, торговельні зв'язки Ірану з Україною швидше епізодичні, ніж постійні. Обсяги імпорту від нас ячменю за 2001-2012 роки коливалися у межах 4-740 тонн, кукурудзи - 9,5-372,6 тис., проса - 0,9-1,6 тис., соняшнику - 97-197 тонн і сої - 7,5-87,3 тис. тонн.

Таблиця 3. Зміни обсягів виробництва зернових і білково-олійних культур, тис. тонн

Культури	2000 р.	2005 р.	2012 р.	2012 р до 2000 р. ±
Пшениця	8087,8	14308,0	13800,0	+ 5712,2
Кукурудза	1119,7	1995,3	1223,0	+ 103,3
Ячмінь	1686,0	2856,7	3400,0	+ 1714,0
Просо	9,0	10,0	10,0	0
Рис	1971,5	2736,8	2400,0	+ 428,5
Зернові разом	12874,0	21906,1	20833,0	+ 7959,0
у т.ч. фуражні	2814,7	4861,9	4633,0	+ 1818,3
Соняшник	40,0	42,4	78,0	+ 38,0
Ріпак		315,0	350,0	+ 35,0
Соя	142,0	197,9	200,0	+ 58,0
Білково-олійні, разом	182,0	555,3	634,0	+ 452,0
Усього	13056,0	22461,4	21467,0	+ 8411,0

* 2012 р. до 2005-го

Таблиця 4. Експорт-імпорт зернових і зернобобових культур, тис. тонн

Культури	Експорт			Імпорт		
	2000 р.	2012 р.	2012 р. до 2000 р. ±	2000 р.	2012 р.	2012 р. до 2000 р. ±
Пшениця	0,1	45,9	+ 45,8			
Кукурудза				1180,7	3644,7	+ 2464,0
Ячмінь				1040,2	811,6	- 228,6
Просо	2,0	-			3,2	
Соняшник	0,04	1,2	1,15		29,5	
Ріпак				0,1	0,07	- 0,03
Соя	1,8	1,5	- 0,3	601,9	838,0	+ 236, 1

З огляду на багатомільйонні обсяги завезення Іраном кукурудзи, сої і ячменю, які Україна вирощує понад внутрішні потреби, доцільно налагоджувати з цією ісламською країною ширші торговельні зв'язки. Не останню роль тут має відіграти й торговельна місія нашого посольства. **Бо ж поки-що присутність України на іранському ринку зерна та рослинних олій ледве проглядається.**

Використана література.

1. *faostat. Org;*
2. *Державний комітет статистики України;*
3. *http://persian-farsi. ucoz.ru/publ.*